

22. základní škola Plzeň, Na Dlouhých 49, příspěvková organizace

Krizový plán pro řešení šikany

2024/2025

Obsah

Charakteristika šikany	3
Základní postup v řešení šikany	4
Nápravná opatření	5
Komunikace školy se zákonnými zástupci	5
Šikana zaměřená na učitele – jak ji předcházet a jak ji řešit	6
Strategie vyšetřování (strategie první pomoci)	7
Počáteční šikana (zvládnutelná školou)	7
Práce se zákonnými zástupci	13
Náprava	14
Třídní schůzka	14
Učitelský sbor	15
Pokročilá šikana – řešení za pomoci odborníků	15
Specifické situace	16
PŘÍLOHA 1: Stadia šikanování	17
PŘÍLOHA 2: Postupy pro vyšetření a řešení šikany	19

Doporučené dokumenty:

- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních - č. j. MSMT 21149/2016
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)
- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

I. Charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepřijemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese.

Šikana má několik podob: přímá šikana, nepřímá šikana a tzv. kyberšikana. Přímá šikana může mít podobu fyzickou (bití, tahání za vlasy), verbální (nadávky k národnosti, náboženství, výhrůžky) nebo neverbální (urážlivá gesta a zvuky, schovávání nebo kradení věcí či školních pomůcek). Kyberšikana je jednou z nejčastějších forem a může mít podobu vytváření falešných profilů na sociálních sítích s dehonestujícím obsahem či ponižujících videí, rozesílání vulgárních SMS nebo emailů.

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

Většina obětí šikany a jejich svědků se snaží situaci udržet co nejdéle v tajnosti. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

Důvodem nebo obsahem šikany může být jakákoli odlišnost žáka nebo pedagoga, např. fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence - snížení rozumových schopností, nebo naopak nadání, jazyková/komunikační bariéra, socioekonomická odlišnost, psychická odlišnost, speciální vzdělávací potřeby žáka apod.

II. Základní postup v řešení šikany

Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci rizika výskytu šikany. Škola musí být připravena i na situaci, kdy se přes všechna opatření šikana objeví.

Školní šikanování má svůj zákonitý vnitřní vývoj a má svá stadia (viz Stadia šikanování).

- nejprve je nutné posoudit a odhadnout závažnost šikany. Škola musí v tomto případě zvažovat, zda je sama kompetentní šikanu šetřit a řešit, anebo jestli požádá o pomoc zvenčí. Metodik prevence by měl zvládnout počáteční šikanu, tj. první a druhé, někdy i třetí stádium, kdy ještě nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně.
- při vyšetřování pokročilé šikany se škola obrátí na pomoc odborníků
- při řešení je kladem důraz na to, že žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl by tedy být důsledky řešení znevýhodněn. Je nutné se žákem projednat, co můžeme udělat pro to, aby se cítil bezpečně.
- po celou dobu řešení škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje závažnost situace
- součástí řešení musí být vždy nastavení ozdravných mechanismů pro všechny zúčastněné a následná práce s celým třídním kolektivem.
- zároveň se doporučuje pracovat s agresorem i s obětí šikany, případně doporučit zákonným zástupcům péči dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků.
- škola nastaví taková opatření, aby bránila návratu rizikového chování.

III. Nápravná opatření

Škola má k dispozici tato nápravná opatření sloužící pro zastavení násilí agresorů:

- výchovná opatření
- sníženou známku z chování
- převedení do jiné třídy
- doporučení zákonným zástupcům, aby dobrovolně umístili žáka do pobytového oddělení střediska výchovné péče či pobyt v diagnostickém ústavu
- podání návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou

IV. Komunikace školy se zákonnými zástupci

- zákonní zástupci mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte
- pokud zákonní zástupci přijdou žádat o pomoc ohledně šikany svého dítěte, nereaguje pedagog obranně a nedůvěřivě, nechápe žádost zákonných zástupců jako stížnost.
- je nutné zákonné zástupce v klidu vyslechnout, nechat vymluvit, nepoučovat, aktivně naslouchat
- je potřeba se umět doptat na důležité informace
- **podezření nebo tvrzení zákonných zástupců, že je jejich dítě šikanováno, se nesmí nikdy podcenit** (viz Postupy pro vyšetření a řešení šikany)
- **rozhovor se zákonnými zástupci oběti probíhá individuálně**

- **škola nezve zákonné zástupce protagonistů šikany do školy, když ještě šikana není vyšetřena** (u počáteční šikany, která se dá vyšetřit během jednoho nebo dvou dnů, obvykle proběhne až po jejím vyšetření)

- cílem rozhovoru je zákonné zástupce informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních (někdy je užitečné připravit zákonné zástupce oběti i na třídní schůzku, kde bude podána informace o řešení šikany)
- **vážnou chybou je neinformování zákonných zástupců o řešení šikany**

Ve všech případech je potřeba informovat zákonné zástupce, že ve třídě byla šikana a škola ji řešila. U počáteční šikany zpravidla stačí podat informaci na pravidelné schůzce, u pokročilé šikany je na místě svolat schůzku mimořádnou.

V. Šikana zaměřená na učitele - jak ji předcházet a jak ji řešit

- šikana zaměřená na učitele ze strany žáků je chápána jako celostní problém, který se týká všech členů školy. Není výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí.
- šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že **dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák se dostane do pozice větší moci než pedagog**
- šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole, může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorech, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru

Je zapotřebí mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti.

Prevence šikany zaměřené na učitele:

- vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry
- pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě
- na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky
- pedagog posiluje zapojení žáků do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků.
- očekává úspěch u všech žáků a podporuje je
- nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost
- všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků.

Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

- pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která nesmí zůstat v situaci sama, ale vyhledá pomoc ostatních (škola podporuje své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistí bezpečí pro pedagoga a řeší vzniklou situaci se žáky, zákonnými zástupci a ostatními pedagogy)
- v případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky si pedagog pro sebe zajistí bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.)

- požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě, vyžaduje-li to situace
- je zapotřebí, aby pedagog sám i jeho kolegové porozuměli tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku. Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se.
- pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě.

VI. Strategie vyšetřování (strategie první pomoci)

Vyšetřování šikany je velmi citlivou záležitostí.

Učitel nesmí podlehnout pocitu, že je "poslední spravedlivý" ani tomu, že se "zase tak moc nestalo".

Na cestu za nápravou by měl být "vybaven" dobrým vztahem k dětem, schopností empatie, soucitem a etickými normami.

1. žák oznámí učiteli danou skutečnost, učitel žáka vyslechne
2. učitel to okamžitě oznámí metodikovi prevence, který se bude ihned případem zabývat
3. třídní učitel a metodik prevence spolupracuje s ostatními kolegy, kteří se mohou k případu vyjádřit
4. proběhne konzultace ve školním poradenském pracovišti – s výchovným poradcem, školním psychologem, speciálním pedagogem
5. metodik prevence oznámí záležitost vedení školy a spolupracuje na dalším řešení

❖ Počáteční šikana (zvládnutelná školou)

Kompetentní osoby: třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence, školní psycholog, zákonní zástupci

Prostory pro vyšetřování: kabinet metodika prevence, školní poradenské pracoviště

Okamžité jednání:

- oddělit agresora/y od sebe a od oběti
- pro oběť zajistit bezpečné místo (nejbližší kabinet)
- v případě potřeby kontaktovat zdravotníka

Co potřebuji pro usnadnění:

- metodický pokyn
- deník pro zápis rozhovorů
- kapesníky, vodu, deku, lékárničku
- dostatečný prostor pro vyšetřování (i časový)

Scénář pro počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany
2. rozhovor s informátory a oběťmi
3. nalezení vhodných svědků
4. individuální rozhovory se svědky (**nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory**);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 - a) metoda usmíření;
 - b) metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho zákonnými zástupci);
8. třídnická hodina:
 - a) efekt metody usmíření
 - b) oznámení potrestání agresorů
9. rozhovor se zákonnými zástupci oběti
10. třídní schůzka
11. práce s celou třídou

Všechny kroky jsou nezbytné, žádný nelze vynechat!

Nejčastější CHYBY:

- společně je vyšetřován agresor i oběť = konfrontace obětí a agresorů **!!NIKDY!!**
- vyšetřování je prováděno ve skupině, ve třídě
- vyšetřování nemá promyšlenou taktiku a strategii, postupuje nahodile
- pedagogové nevědomky chrání agresora; nepřipouští, že on by mohl šikanovat
- výpovědi oběti jsou bezdůvodně zlehčovány ve snaze šikanu zakrýt
- pedagog se snaží „objektivně“ rozdělit vinu mezi agresora a oběť
- výpovědi zmanipulovaných svědků nejsou konfrontovány
- agresori jsou předem informováni, mají dost času na přípravu své výpovědi i ovlivnění svědků a často i oběti
- postup vyšetřujícího je natolik nevhodný, že oběť odmítne vypovídat
- vyšetřování je vedeno tak neobratně, že ostatní žáci odmítnou vypovídat, či vědomě lžou ze strachu, aby se nestali i oni obětí
- pozdní šetření - 1. neřešená počáteční stadia
2. při zjištění je proces vyšetřování odložen na druhý či ještě další den
- nespolupráce se zákonnými zástupci
- „zametání pod práh“ – u nás na škole šikana není
- neadekvátní tresty

Zmapování symptomů - tj. nalezení odpovědí na tyto otázky:

- Jde o šikanu či teasing (škádlení)?
- Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?
- Kdo je agresorem, popřípadě kolik je agresorů? (Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník, kdo je agresorem?)
- Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?
- K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
- Jak dlouho šikanování trvá?

Výpovědi je nutné **důkladně zapsat** a následně vypracovat přehled se jmény iniciátorů, aktérů, agresorů a přesnými **údaji kdy, kde, jak a co komu udělali.**

Taktika vyšetřování

Na rozdíl od strategie je taktika pružná, alternativní. Závisí na odhadu vnitřního vývoje šikany, na věku žáků a na mnoha dalších okolnostech.

Zatímco u pokročilé šikany je taktika psychologicky tvrdá a odborně složitá, u počáteční je psychologicky měkká a odborně méně náročná.

Nicméně metody musejí mít vždy charakter překvapení a skrytosti.

Taktika vyšetřování má čtyři části:

1. Zahřívací předkolo

- slouží k navození atmosféry
- u svědků – podpora, povzbuzení, zajištění pocitu bezpečnosti, ujištění o neprozrazení jejich spolupráce
- u agresorů a falešných svědků – práce s citovým napětím, navodit moment překvapení, šokovat, předkládat důkazy a detailní popisy jeho role při šikanování

2. Monolog

- můžeme ho ve vyšetřování vynechat (*Slouží k tomu, aby žák - svědek nebo agresor svými slovy řekl, co se přihodilo. Někdy se zaplete do vlastní lži.*)
- výslechová praktika „zapletení do vlastní lži“
- svědek nebo obviněný agresor musí souvisle vypovídat o tom, co se dělo

3. Dialog

Není dialogem v pravém slova smyslu, jde v něm o:

- kladení otázek vyšetřovanému žákovi a jeho odpovědi na ně
- práci s citovým napětím, princip „přitlačení ke zdi“ – nabídka polehčujících okolností, když se přizná, v případě dalšího lhaní bude nekompromisně tvrdě potrestán
- rozvracení křivé a lživé výpovědi prostřednictvím rozporů, práce s překnutím
- práci s vnitřním konfliktem – přesvědčování o zbytečnosti a nevýhodnosti lhaní, „brnkání na citlivou strunu“

4. Konfrontace

Konfrontace není nutná v každém případě.

Někdy se dělá buď mezi svědky, aby se ujasnily rozpory nebo mezi agresory.

Konfrontace agresorů (posadíme se tváří v tvář) regulujeme, sledujeme rozpor mezi slovy a gesty. Neverbální komunikace je starší než verbální a je mnohem pravdivější.

Vedení rozhovoru

a) s agresorem

- direktivní, jasný, nekompromisní tón, možné zvýšit hlas, metoda bič/cukr, pokládat otázky na lži skórech, orientovat dotazy na detaily, rekapitulovat odpovědi, zůstat klidný emocionálně vyrovnaný,
- při rozhovoru s agresorem je důležité, na co se ptáme a jakým způsobem. Významnou roli hraje neverbální komunikace. Např. jak se na agresora díváme (dlouhý chladný pohled znejistí), v jaké jsme od něj vzdálenosti (příliš velká vzdálenost i přílišná blízkost zneklidňují), zda on sedí a my stojíme (pocit převahy). I kladenými otázkami agresora znejišťujeme, hledáme v jeho slovech rozpory, chytáme se přeráknutí atd.
- zasypání otázkami,
- znejišťování (vyvolání dojmu, že vše už víme),
- odnímání důvěry (pochybnosti o pravdivosti jeho výpovědi),
- vzbuzování protireakce (podněcování k pravdivé výpovědi a přiznání).

Otázky pro agresora, které je možné použít při vyšetřování:

- kombinovat uzavřené a otevřené otázky vedoucí k popisu situace,
- uvedené otázky je nutné dále rozvinout, reagovat na odpovědi,
- otázky nejdou ve sledu.

Otázky vyplývají z předchozích výpovědí oběti, svědků, neutrálních informátorů (pro vytipování rolí, vycházíme z diagnostiky třídy).

Co se stalo?

Co tě vedlo k tvému chování?

Co jsi dělal?

Popiš situaci?

Nutil tě někdo?
Kdo u toho byl?
Kde se to stalo?
Kde jsi byl ty?
Kde přesně jsi byl?

Otázky pro informátory:

Co se stalo?
Stalo se něco takového již dříve?
Kdy to začalo a jak?
Kde se to stalo?
Jak často se to děje?
Jak se chová oběť/agresor?
Jaký vztah máš k.....?
Jak ses u toho cítil?
Co bys navrhol za řešení ve tvé situaci?

b) s obětí

- volba otázek otevřených, projektivních a s otevřeným koncem
- metoda aktivního naslouchání, povzbuzování, objasňování, parafrázování, zrcadlení, pocitů, shrnutí, uznání
- sdílení emocí, ošetření potřeb fyzických i psychických, klidný a podporující přístup, dostatek času na sdělení – ticho

Otázky pro oběť, které je možné použít při vyšetřování:

- kombinovat uzavřené a otevřené otázky vedoucí k popisu situace
- uvedené otázky je nutné dále rozvinout, reagovat na odpovědi
- otázky nejdu ve sledu

Jak se cítíš/ jak ti je?

Co se stalo?

Kde se to stalo?

Kdo u toho byl?

Jaký vztah máš k.....?

Stalo se něco takového již dříve?

Kdy to začalo a jak?

Pomohl ti někdo?

Viděl vás někdo?

Řekl jsi to někomu – požádal o pomoc?

Bylo možné se bránit?

VII. Práce se zákonnými zástupci:

- kontaktovat zákonné zástupce
 - až po základním prošetření v případě, že jde o vyšetřování během běžné školní docházky
 - pokud je přítomen vyšetřování externista jiné organizace, nutno informovat zákonné zástupce **ihned!**
- telefonovat **před svědky**, mobilní telefon (v případě možnosti rozhovor nahrát)
 - telefonát by měl obsahovat tyto informace:
 - jakou roli dítě ve vyšetřování zastává
 - jaký průběh bude mít následující vyšetřování (délka, postup, výstup...)
 - kdo se účastní vyšetřování (vedení, externisté...)
 - požadavky na zákonné zástupce (vzvednout dítě, spolupráce při vyšetřování, nabídka pomoci ...)
 - nedělat závěry, neukvapovat se v řešení
- osobní jednání se zákonnými zástupci vždy **za přítomnosti žáka**, kterého se problém týká a **minimálně dvou svědků**
 - informace o vyšetřování žáka – při předávání žáka, jaký průběh bude mít následující vyšetřování (krátce)
 - informace o vyšetřování žáka – výsledek vyšetření
 - seznámení s postupem vyšetřování
 - seznámení s postihy
 - další postupy a individuální doporučení – předat kontakty na návaznou síť poskytující individuální péči

Vždy si domluvíme jednoho pedagoga na zápis rozhovoru se zákonným zástupcem a nakonec všichni zápis podepište!!!

VIII. Náprava

- potlačení příznaků onemocnění skupiny
- zastavení šikanování, obnovení platnosti norem, zabezpečení ochrany obětí

Metoda vnějšího nátlaku

1. pohovor

a) individuální – u zárodečných podob – pedagogický nátlak mezi „čtyřma očima“ nebo setkání třídního učitele, agresora a jeho zákonných zástupců

b) komisionální – u vážných případů počátečních a vždy u pokročilých stadií

2. oznámení o potrestání agresorů před celou třídou

3. ochrana oběti (zajištění bezpečí, stálý kontakt se zákonnými zástupci, případně zprostředkování péče v odborném zařízení)

4. práce s agresorem, případně zprostředkování péče např. v PPP, SVP, u jiných odborníků – klinického psychologa, psychiatra, psychoterapeuta

IX. Třídní schůzka:

Sdělení: - o postizích

- o dalších formách ošetření třídy:

1. zvýšený dohled
2. práce se třídou – vrstevnický program realizovaný PPP, SVP – pozitivní stigmatizace, práce s pravidly třídy
3. režim – vyplněné přestávky, nadstandardní úkoly, ...
4. represivní kroky – OSPOD, Policie ČR, Probační a mediační služby
5. monitoring třídy

Průběžné informování zákonných zástupců o průběhu a změnách (formou individuálních sezení za přítomnosti dítěte).

X. Učitelství sbor:

Sdělení: - o postizích

- o zapojení do dalších forem ošetření třídy:

- 1) zvýšený dohled
- 2) režim – vyplněné přestávky, nadstandardní úkoly ...
- 3) monitoring třídy – seznámení pedagogů s principy monitoringu vyučujících v dané třídě

- výchovná opatření:

- 1) napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele, důtka ředitelky školy
- 2) snížení známky z chování
- 3) převedení do jiné třídy (nikdy oběť, jen agresor)
- 4) v mimořádných případech:
 - doporučení zákonným zástupcům o dobrovolném umístění dítěte v středisku výchovné péče nebo diagnostickém ústavu
 - podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu

❖ *Pokročilá šikana – řešení za pomoci odborníků*

- překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti
 - při zjištění pokročilé šikany je na místě přerušit výuku a domluvit se, kdo a co bude dělat
 - žáky nenechat bez dohledu
- zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi
 - zajištění průběžného hlídání celé třídy
- pokračující pomoc a podpora oběti
- ohlášení policii a navázání kontaktu se specialistou na šikanování
- informování zákonných zástupců

- strategie vyšetřování:
 1. Rozhovor s obětí a informátory.
 2. Nalezení vhodných svědků.
 3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky.
 4. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

- Náprava a léčba
 - realizace metody *Vnějšího nátlaku*
 - léčba ve specializovaných zařízeních (diagnostické ústavy, SVP aj.)

- Spolupráce s odborníky (PPP, SVP, Policie ČR, orgány sociálně právní ochrany dítěte aj.)

Specifické situace

Anonymní sdělení:

Pedagogická rada – porada pedagogů

Sonda do tříd – sociometrické šetření ...

Řešení s třídním učitelem

Šikana mimo školu:

Zdvojené dohledy – ošetřit, aby nemohlo docházet k šikaně ve škole

Předat policii (oznamovací povinnost), kontaktovat OSPOD

Možnost práce se sociálním klimatem – vztahy ve třídě, ve skupinách

1.9. 2023

Mgr. Kateřina Hocmannová
metodička prevence

Mgr. et Mgr. Božena Světlíková
ředitelka školy

PŘÍLOHA 1: Stadia šikanování

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty

lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Zvláštnosti u psychických šikan

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn. Nicméně jejich podoba je jiná. V popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí.

PŘÍLOHA 2: Postupy pro vyšetření a řešení šikany

První pomoc při počáteční šikaně:

1. odhad závažnosti a formy šikany
2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi
3. nalezení vhodných svědků
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory)
5. ochrana oběti
6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
7. realizace vhodné metody:
 - a) metoda usmíření
 - b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho zákonnými zástupci)
8. třídní hodina:
 - a) efekt metody usmíření
 - b) oznámení potrestání agresorů
9. rozhovor s rodiči oběti
10. třídní schůzka
11. práce s celou třídou

Pozn.: Rozhovory vedeme vždy s jedním žákem, nikdy ne se skupinou či celou třídou.

Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

A) První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí

B) Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře)
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C) Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory – vedeme individuální rozhovory
8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)

D) Náprava

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny